

Credința religioasă în Arini

(continuare din numărul anterior)

RELIGIE ȘI IDENTITATE

Este o concepție, unanim recunoscută, în literatura de specialitate că în centrul identității ceangăilor moldoveni se află conștiința apartenenței lor la biserica romano-catolică. (Pozsony 1994, 16; v. Sándor 1998, 1137; Tekei 1995, 168). Jakab Attila în lucrarea sa amintită își exprimă părerea că ceangăii care se autoidentifică cu etnonimul „catholic” sunt încă robii unui concept medieval, cum că identitatea se exprimă nu prin conștiința limbii sau a națiunii, ci prin religie.¹ Erdélyi P. Zoltán a cercetat acest fenomen în unele sate aflate la granița dintre Transilvania și Moldova („sate de transit”, cum denumește cercetătorul aceste localități).² Boross Balázs a desfășurat asemenea cercetări la Pustiana. Potrivit observațiilor lui, diferitele etnonime folosite de ceangăi în autoidentificare („ceangăi”, „pustinieni”, „maghiari”, „români”, etc.) prezintă diferențe și după natura relației localnicilor cu preotul.³ Concluziile la care ajunge Pávai István, pe urma cercetărilor lui, diferă oarecum de cele prezentate mai înainte. Potrivit opiniei sale, majoritatea ceangăilor moldoveni posedă – separat – o identitate etnică și una religioasă, iar cele două identități când se împletesc, când se confruntă una cu cealaltă. Această problemă sinuoasă are și un punct de vedere nou, nefolosit de alții, și anume: în formarea „dezechilibrului de identitate” la ceangăi contribuie ca un factor de seamă și complexul lor de inferioritate față de maghiarii transilvăneni și față de cei din Ungaria. (Pávai 1996, 24–25)⁴ În analizele privind identitatea apare ca o problemă de bază faptul că – exceptând câteva cazuri – majoritatea acestora au un caracter generalizator, ceangăimea fiind vizată ca o etnie coerentă, dispunând, de o viziune asupra lumii, de o mentalitate unitară.

O altă problemă este cauzată de faptul că în investigarea identității ceangăilor se operează exclusiv cu categoriile și simbolurile noțiunilor folosite în cercetările moderne de prospectare ale identității etniei (națiune, limbă, istorie, etc.), altă dată se bazează pe preconcepția că asemenea elemente de identitate nicicum nu pot fi luate în seamă în cazul etniei maghiare moldovenești.

Prin folosirea acestor metode se prefigurează și rezultatele posibile ale cercetărilor. Ar duce la rezultate pline de învățăminte o asemenea investigație care – în prospectarea identității ceangăilor – ar porni din analiza și inventarierea largă, sistematică a tradițiilor lingvistice, religioase și culturale, ale riturilor normative la comunitățile ceangăilor.

RELIGIE ȘI LIMBĂ

Pe baza cercetărilor se conturează concluzia că elementul de bază al conștiinței de identitate a ceangăilor este religia lor diferită de cea a populației majoritare, astfel, **limba religiei** are și ea un rol de seamă atât din punctul de vedere al menținerii identității, cât și dacă ne referim la abandonul de limbă sau păstrarea ei. Lingvista Sándor Klára în cercetările sale a pus sub lupă problematica influenței exercitate de religie asupra transferului de limbă la ceangăi, și a examinat repercursiunile acestui transfer asupra conștiinței lor de identitate. Pe baza investigațiilor sale subliniază că transferul de limbă – pe tărâmul spațiilor intime de utilizare a limbii – prezintă o stare avansată, exclusiv în zona religiei, concluzionând astfel că religia nu îngreunează ci, tocmai, favorizează transferul de limbă.⁵ Trebuie specificat că în perioada istorică a misiunii (1622–1882/84) limba oficială a religiei, a liturghiei era limba latină, iar misionarii erau de etnie italiană, bosniacă, poloneză, câteodată și maghiară, iar preoțimea locală era de limba maternă română, astfel, utilizarea limbii era (putea fi) posibilă doar în religiozitatea populară îngrijită, condusă de cantorii (deacii) locali, sau pe tărâmul religiozității individuale. Tradiția cântecelor și rugăciunilor de limbă maghiară legată de liturghie începând cu secolul al XIX-lea s-a retras pe tărâmul religiozității populare și s-a stins cu totul până la urmă, cedând locul cântecelor și rugăciunilor de limbă română. Deși viața religioasă a devenit de limbă română, nu putem neglija nici fenomenul că în comunitățile bilingve – mai ales în cadrul generațiilor mijlocii și vârstnice – și religiozitatea dispune de un caracter bilingv.

RELIGIE ȘI ETICĂ

Cercetătorul Kotics József în analiza sa având această temă a analizat structura normelor morale ale culturii moldovene aflată în fază de tranziție.⁶ Autorul totalizează ritualurile desfășurate în comun de biserică și autoritățile locale pe tărâmul sancționării delicvențelor, mai apoi la reintegrarea celor vinovați în societate. (Kotics 1997. 48–49.)

Kinda István a întreprins cercetări de bază în privința evidențierii caracterului religios al vieții morale, constatând printre primii faptul că organizarea comunităților bazate pe criteriile religioase nu se datorează în exclusivitate bisericii și preotului, ci este vorba și de o cerință socială izvorâtă din interiorul comunității.⁷ Furtul, una dintre principalele forme de lezare a normelor etice este examinat mai de aproape de Peti Lehel.⁸ Normele eticii religioase legate de instituția căsătoriei au fost

cercetate de Ilyés Sándor.⁹ Este o constatare univocă a cercetătorilor științifici în domeniul societății, că în satele ceangăiești este în derulare o schimbare radicală a modului de viață, ducând spre acel rezultat încât cultura tradițional-arhaică să fie preschimbată de o cultură colectivă curentă.

(continuare în numărul următor)

Traducere: Bartha György

Lectură: Ion Nete

- 1 Jakab Attila face referire la Sylvester Lajos, cel care susține că ceangăii prin aceasta, pe de o parte, își exprimă deosebirea lor față de românii ortodocși cu care conviețuiesc, pe de altă parte, se delimitează de denumirea de ceangău, iar în al treilea rând: astfel își exprimă apartenența lor de etnia maghiară. (Sylvester 2000, 36). Vezi încă: Jakab 2006, 27.
- 2 Aceste sate sunt: Ciugheș, Cădărești, Pajiștea, Coșnea. Apartenența religioasă pentru locuitorii acestor comunități, potrivit experiențelor sale, poate să cauzeze o dezvoltare a conștiinței de identitate etnică, dar și o conturbare a acestei identități. Erdélyi P. 1997. 72.
- 3 Potrivit experiențelor lui în privința identității religia și etnicitatea este exprimată deodată, din „crezul lor într-un singur Dumnezeu” rezultă că pustiniienii examinați de dânsul, ca comunitate, pot fi pur și simplu catolici, fără să aibă nevoie să se identifice ca fiind români sau maghiari. Boross 2004, 262–279.
- 4 Vezi încă: studiul lui Gazda Klára despre raportul între cultura materială și identitate (Gazda 2006, 227–259); lucrarea lui Magyar Zoltán privind identitatea istorică și etnică a ceangăilor de la Luizi Călugăra (Magyar 1994, 75–88); studiul lui Peti Lehel despre factorii externi și interni care influențează identitatea ceangăilor. (Peti 2005b, 201–217.)
- 5 Autorul atrage atenția că nu numai religia, dar și limba ceangăilor dispune de mai multe straturi. Sándor 1998, 1140–1141, 1145.
- 6 Pe baza experiențelor sale autorul și-a format părerea că zilele culturii ceangăiești cotidiene sunt îmbibate cu religiozitate, toată viziunea asupra lumii a ceangăilor se bazează pe sacralitate, iar viața morală a comunităților are un caracter religios. Kotics 1997, 36–55. Lucrarea a fost retipărită: Kotics 1999, 55–67.
- 7 Pe baza experiențelor sale constată că în Moldova cea mai de seamă instituție a controlului de norme oficiale este însăși biserica. Kinda 2005, 27–56. Vezi încă: Pozsony 2005b, 185–191.
- 8 Peti Lehel constată că – pentru elucidarea cazurilor de furt – sunt folosite foarte des practicile, mecanismele informale de control ale „magiei negre”, activizate chiar prin ocolirea oficialităților de stat. Peti 2003, 160–171. O variantă modificată a studiului a fost reeditată. Vezi: Peti 2003, 159. Compară cu Keszeg 1999, 338.
- 9 Și-a efectuat investigațiile sale folosind metoda cercetărilor pe bază de simboluri ale lui Gilbert Durand. Potrivit constatărilor lui marea majoritate a pictogramelor în exemplele moldovenești au un caracter feminin și sunt strâns legate de simbolică timpului. Ilyés 2004, 59–80, 71–77. Compară cu Halász 2002f, 337–339; Kotics 2001, 36.

BIBLIOGRAFIE / SZAKIRODALOM

BOROSS Balázs

- 2004 Csángó identitás(ok) Pusztinán. Vallás és etnicitás összefüggései Moldvában egy antropológiai esettanulmány tükrében. In Kozma István – Papp Richárd (szerk.): *Etnikai kölcsönhatások és konfliktusok a Kárpát-medencében*. Budapest, Gondolat Kiadó, 262–279.

ERDELYI P. Zoltán

- 1997 A vallás és identitás formáló szerepe néhány, a néprajzi érdeklődés periferiájára szorult csángó faluban. In Halász Péter (szerk.): *Csángó sorskérdések. Az újkígyósi tanácskozás előadásai 1994. október 28–30*. Budapest, Lakatos Demeter Csángómagyar Kulturális Egyesület, 72–77.

GAZDA Klára

- 2006 Tárgyi kultúra és identitás a moldvai katolikusoknál. In Diószegi László (szerk.): *A moldvai csángók*. Budapest, Teleki László Alapítvány, 227–259.

HALÁSZ Péter

- 2002f A leányság, a házaselet és a terhesség. In *Bokrétába kötögetem vala. A moldvai magyarok néprajzához*. Budapest, Európai Folklór Intézet, 333–346.

ILYÉS Sándor

- 2006 Fekete kereszt alatt. A megesett leány büntetőrítusainak szimbolikája a moldvai csángóknál. In Tánczos Vilmos (szerk.): *Képek a folklórban. Tanulmányok az archetipikus szimbolizáció köréből*. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 59–80.

JAKAB Attila

- 2006 *Csángóság és katolicizmus. Az identitástudat változásai*. /Műhelytanulmány, 18./ Budapest, Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány

KESZEG Vilmos

- 1999 *Mezőségi hiedelmek*. Marosvásárhely, Mentor Kiadó

KINDA István

- 2005b A társadalmi kontroll és intézményei a moldvai falvakban. In Kinda István – Pozsony Ferenc (szerk.): *Adaptáció és modernizáció a moldvai csángó falvakban*. Kolozsvár, Kriza János Néprajzi Társaság, 21–56.

KOTICS József

- 1997 Erkölcsi értékrend és társadalmi kontroll néhány moldvai csángó faluban. In Pozsony Ferenc (szerk.): *Dolgozatok a moldvai csángók népi kultúrájáról*. /Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve, 5./ Kolozsvár, Kriza János Néprajzi Társaság, 36–55.
- 1999 Erkölcsi értékrend és társadalmi kontroll néhány moldvai csángó faluban. In Pozsony Ferenc (szerk.): *Csángósors. Moldvai csángók a változó időkben*. Budapest, Teleki László Alapítvány, 55–67.

MAGYAR Zoltán

- 1994 Vallás és etnikum kapcsolata egy moldvai csángó faluban. *Néprajzi Látóhatár* III, 1–2. sz. 75–88.

PÁVAI István

- 1996 Vallási és etnikai identitás konfliktusai a moldvai magyaroknál. *Néprajzi Értesítő* LXXVIII, 7–27.

PETI Lehel

- 2003a A fekete mágia szociális egyensúlyellenőrző szerepe a moldvai csángó falvakban. A lopás hiedelmei. In Szabó Á. Tőhötöm (szerk.): *Lenyomatok. Fiatal kutatók a népi kultúráról*. Kolozsvár, Kriza János Néprajzi Társaság, 158–173.
- 2005b Identitásmodelláló tényezők a moldvai csángó falvakban. *Tabula* 8 (2), 201–217.

POZSONY Ferenc

- 1996 Etnokulturális folyamatok a moldvai csángó falvakban. In Katona Judit – Viga Gyula (szerk.): *Az interetnikus kapcsolatok kutatásának újabb eredményei*. Miskolc, Herman Ottó Múzeum, 173–179.
- 2005b Az erkölcsi és a jogi értékrend működése. In uő: *A moldvai csángó magyarok*. Budapest, Gondolat Kiadó – Európai Folklór Intézet, 185–191.

SÁNDOR Klára

- 1998 A nyelvcsere és a vallás összefüggése a csángóknál. In Jankovics József – Monok István – Nyerges Judit (szerk.): *A magyar művelődés és a kereszténység*. Budapest–Szeged, Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság, Scriptum, 1130–1150.

SYLVESTER Lajos

- 2000 *Csupa csapás az élet*. Sepsiszentgyörgy, Háromszék Kiadó.

TEKEI Erika

- 1995 „Nem tudsz énekelni, gyónni, anyád nyelvén imádkozni”. Imaszövegek és vallomások. In Barna Gábor – Bárdos István – Tisovszki Zsuzsanna (szerk.): *Vallásos népiélet a Kárpát-medencében*. Budapest, Magyar Néprajzi Társaság, 168–180.